

Yaşar Məmmədov
Rəşad Səfər oğlu Səfərov

UOT: 336.77; 368; JEL: E 44

Azərbaycanda sığorta bazarının müasir inkişaf səviyyəsi və onun problemləri

Xülasə

Məqalədə ölkənin sığorta sisteminin təşkili xüsusiyyətləri və beynəlxalq inkişaf meyilləri tədqiq olunur. Azərbaycanda sığorta bazarının inkişafı və ona təsir edən amillər qiymətləndirilir, mövcud bazar üzrə bir sıra müqayisə və araşdırmalar aparılır. Milli sığorta bazarının inkişafı ilə bağlı əsas istiqamətlər üzrə təkliflər irəli sürülür.

Açar sözlər: milli iqtisadiyyat, sığorta bazarı, maliyyə-bank sektoru, bazar alətləri

Giriş

Yeni əsrin ilk onilliyində inkişaf edən ölkələr sırasında Azərbaycanın da özünə məxsus yer alması sevindirici haldır. Çünki, qlobal inkişaf prosesləri və son maliyyə böhranı dünya iqtisadiyyatına güclü əks təsir göstərməklə, iqtisadi inkişafın səngiməsinə səbəb olmuşdur. Qlobal, planetar xarakterli amillər ölkələrin demək olar ki, bütün iqtisadi, sosial, siyasi, humanitar mədəni sahələrində gedən proseslərə nüfuz etməkdədir. Lakin, hər bir ölkədə olduğu kimi Azərbaycanda da öz əhəmiyyətliyinə, mənşəyinə və təsir dairəsinə görə regional və ya ölkədaxili amillər mövcuddur ki, ölkənin ictimai-iqtisadi inkişaf həyatının müxtəlif sahələrinin idarə edilməsində onların da nəzərə alınması səmərəli siyasətin formalaşdırılması baxımından vacibdir. Belə amillərə təsir edən sahələrdən biri də sosial və iqtisadi inkişafın sürətlənməsində əsas rollardan birini oynayan sığorta sistemidir.

Beynəlxalq səviyyədə sığorta bazarlarının inkişaf xüsusiyyətləri

Sığorta xidmətləri inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatında aparıcı sahələrdən biri hesab olunur və milli iqtisadiyyatda əsaslı dəyər yaradır. Bu sahə xidmət sektoruna aid olsa da lakin o iqtisadiyyatın və sosial həyatın bütün sahələri ilə sıx təmasda olması ilə inkişaf edir. Həmçinin, sığorta sektoru cəmiyyəti, insanları müasir həyatın arzuolunmaz hadisələrindən də xilas etməklə, onların gələcək inkişafı üçün stimül yaradır. Qlobal dünyada sığorta bazarında 2015-ci ildə baş verən dəyişiklik meyillərini aşağıdakı şəkildə qiymətləndirmək daha məqsədəuyğun olar:

- ❖ Qlobal sığorta mükafatlarının artım dinamikasının 3,5%-dən 3,8 %-dək yüksəlməsi;
- ❖ Həyat sığortası üzrə mükaftaların artım səviyyəsinin əvvəlki illə müqayisədə 4% zəifləməsi;
- ❖ Ümumi sığorta mükafatlarının artım səviyyəsinin 3,6% təşkil etməsi və bu artımın əsasən inkişaf etmiş ölkələrin hesabına təmin olunması;
- ❖ Sığorta bazarında aşağı faiz dərəcələrinin sahəvi rentabellik səviyyəsinə təsir göstərməsi;
- ❖ Dünyada bu bazarın əvvəlki dövrlərdəki olduğu kimi təmin olunmuş müsbət kapitallaşma göstəricilərinə malik olması;
- ❖ Son maliyyə böhranının və baş verən iqtisadi səngimələrin dünya iqtisadiyyatına mənfi təsir göstərməsi fonunda, sığorta sektourunda daha çox dəniz gəmiçiliyi və kredit sığortası üzrə geriləmələrin özünü göstərməsi.

Sığorta bazarının inkişafı ölkələrin sığorta bazarlarının həcmnin ÜDM-dəki xüsusi çəkisinə görə qiymətləndirilir. Digər tərəfdən, bu göstərici həm də vətəndaşların sığortaya olan münasibətini bildirməklə, ayrı-ayrı ölkələrdə bazar institutsional sistemlərinin inkişaf

səviyyəsini də müəyyən edir. Sığorta bazarının inkişaf səviyyəsini müxtəlif ölkələrin timaslında da göstərmək məqsəduyğundur:

Müxtəlif ölkələr üzrə sığorta bazarının inkişaf səviyyəsi (2014)
(milyarad ABŞ dolları)

Ölkələr	Qeyri-həyat sığortası	Həyat sığortası	Ümumi sığorta xidmətləri	ÜDM-də xüsusi çəkisi (%)	Dünya sığorta bazarında payı (%)
ABŞ	752,2	528,2	1280,4	7,5	26,8
Yaponiya	108,2	371,6	479,5	9,6	10,1
Böyük Britaniya	116	235,3	351,3	13,5	7,4
Çin	151,5	177	328,4	2	6,9
Fransa	97,8	172,8	270,5	10	5,7
Almaniya	136,2	118,5	254,7	6,7	5,3
İtaliya	49,4	145,3	194,7	8,9	4,1
Cənubi Koreya	57,9	101,6	159,5	9,4	3,4
Kanada	72,2	52,1	124,4	7,8	2,6
Niderland	74,1	21,9	96	11,6	2

Mənbə: http://wiki-org.ru/wiki/Международные_страховые_организации
<https://forinsurer.com/news/16/07/18/34055>
[https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_\(ППС\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_(ППС))

Azərbaycanın sosail-iqtisadi həyatında sığorta xidmətlərinin inkişaf səviyyəsi hələ qaneedici səviyyədə hesab olunmur. Bu baxımdan milli sığorta bazarını inkişaf etmiş ölkələrin sığorta bazarı ilə deyil, bəzi keçmiş sosialist blokundan olan ölkələrin müvafiq bazarları üzrə qiymətləndirmək daha məqsəduyğun olar. Həmin ölkələrin əksərində sığorta bazarının ÜDM-dəki xüsusi çəkisi 2% və müəyyən qədər yüksək olması ilə nəzərə çarpdığı halda, ölkədə bu göstərici 0,8% təşkil edir. 2015-ci ildə ölkə üzrə sığorta bazarının ümumi yığımlarının həcmi 442,9 milyon manat, ÜDM-in həcmi isə 54,4 milyard manat səviyyəsində olmuşdur. İnkişaf etmiş ölkələrdə, o cümlədən də Qərbi Avropada bu göstərici 4% - 10% arası dəyişməkdədir. Böyük Britaniyada isə bu xidmətlərin həcmi ölkə ÜDM - nin 13,5%-i, Niderlandda isə 11,6%-i səviyyəsində təşkil etməsi ilə nəzərə çarpır (3; 11).

İnkişaf etmiş ölkələrin sığorta bazarlarında sığorta yığımlarının strukturu, həyat və qeyri-həyat sığorta xidmətləri arasında olmaqla əsasən 20:80, 25:75, 30:70, 35:65, 40:60 faiz nisbətlərindəndə dəyişsədə həyat sığortası öz ciddi mövqeyi ilə seçilməkdə və inkişaf etməkdədir. Bu ölkələrin sosial və liberal yönümlü inkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq, sığorta bazarında daha çox sosial yönümlü xidmətlərin həcmi öz yüksəkliyi ilə müşahidə edilir. Məhz bunun nəticəsidir ki, sosial ehtiyacların ödənməsində dövlətlə yanaşı özəl sığorta sistemi daha yüksək inkişaf səviyyəsinə malikdir və təqaüddə olan insanlar da həyat sığortası hesabına kifayət qədər maliyyə baxımından təmin olunmasında bu xidmət bazarına qarşı məmunluq ifadə edirlər. Azərbaycanda sığorta bazarının inkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq hələ ki, qeyri-həyat sığortasının inkişafı daha üstünlük təşkil edir. Son 10 il ərzində ölkədə toplanan sığorta haqları 8 dəfə, sığorta ödənişləri 14 dəfə artmış, adambaşına düşən sığorta haqları 5 manatdan 37 manata kimi yüksəlmişdir. Lakin, bütün bu inkişaf meyillərinə baxmayaraq Azərbaycanda adambaşına düşən sığort mükafatlarının səviyyəsi 15 ABŞ dollarını keçmir. İnkişaf etmiş ölkələrdə bu göstərici 500 dollar civarında və bəzən də daha yüksəkdir. Digər tərəfdən isə bir sıra MDB ölkələri ilə (Rusiya, Qazaxstan, Ukrayna) müqayisədə ölkənin sığorta bazarının inkişaf səviyyəsi bir çox göstəricilərlə görə geri qalmaqdadır (3; 7).

Azərbaycanda sığorta bazarının inkişafı və ona təsir edən amillər

Azərbaycanda dövləti müstəqillik əldə olunduqdan sonra başqa sahələrdə olduğu kimi sığorta sektorundada ciddi tənəzzül mövcud olmuşdur. Keçmiş SSRİ-nin süqutundan sonra Azərbaycana miras qalmış sığorta sistemi qeyri-həyat qabiliyyətli olub, qurulmaqda olan bazar münasibətlərinin tələblərinə cavab verəcək səviyyədə olmamışdır. Belə ki, 1992-ci ildən etibarən müəyyən sektorlarda özəl şirkətlərin yaranması dövrü başlansada, özəl sığorta təşkilatlarının qeydiyyatdan keçməsi və bazarda fəaliyyəti ilk dövrlər zəifliyi ilə diqqəti cəlb etmişdir. Həmin dövrlərdə yaradılmış və qeydiyyatdan keçmiş şirkətlərin sayı 45 ətrafında olsa da, lakin bu şirkətlərdən çoxu müəyyən müddətdən sonra müxtəlif səbəblərdən lisenziyasını itirmiş və müasir günümüzə qədər gəlib çıxan şirkətlər demək olar ki, artıq rəqabətli bazar şəraitində fəaliyyət göstərməsi ilə püxtələşmişdir. Milli sığorta şirkətlərinin əsas inkişaf dövrü daha çox 2003-cü ildən başlayır və bu da bank və kredit təşkilatlarının da məhz bu illərdən etibarən beynəlxalq maliyyə qurumlarından ucuz maliyyə vəsaitlərini cəlb etməyə başlaması ilə üst-üstə düşür. Belə ki, cəlb olunan maliyyə vəsaitləri isə öz növbəsində müxtəlif kredit məhsullarının realizə olunmasına səbəb olmuş və belə kredit məhsullarının satışı da kütləvi xarakter almağa başlamışdır. Təbii ki, mövcud vəziyyət iqtisadi sahələrlə bağlı olduğu kimi, sığorta sektoru ilə də bilavasitə sıx əlaqəliliyi ilə baş vermişdir.

Ölkədə 2000-ci illərdə sığorta bazarının inkişafına təsir edən əsas amil sahəvi hüquqi-normativ bazanın yaradılması və tənzimləmə mexanizmlərinin formalaşdırılması olmuşdur. Sonradan qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklər “Sığorta fəaliyyəti haqqında” ölkə qanununa əsaslı dəyişiklik aparılması ilə nəticələnmiş və bu dəyişiklik də əsasən sığorta sektorunda “həyat və qeyri-həyat” profillərinə ayrılması ilə özünü göstərmişdir. Mövcud hüquqi əsaslar “həyat sığortası” məhsullarını satan sığorta şirkətinin “qeyri-həyat sığortası” məhsulları sata bilməməsini, eyni zamanda “qeyri-həyat sığortası” məhsullarını satan şirkətin isə “həyat sığortası” məhsullarını sata bilməməsini müəyyən etmişdir. Həmçinin, bu bazarın inkişafına səbəb olan amillərdən biri də “nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuiyyətinin icbari sığortası”nda aparılmış dəyişikliklər olmuş və tətbiq olunmuş yeni sığorta haqlarının hesablanması qaydaları, həm avtomobil sığortası üzrə yığılan sığorta haqlarının ümumi həcminə, həm də sığorta bazarının canlanmasına səbəb olmuşdur. Əslində bu kimi hüquqi və iqtisadi-sahəvi dəyişikliklər milli sığorta bazarının müasir bazar tələblərinə əsasən şaxələnməsi və ixtisaslaşması kimi də əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda sığorta bazarının

inkişafında son beş ildə artım meyilləri müşahidə edilməkdədir, belə ki, 2011-ci illə müqayisədə 2016-cı ildə sığorta xidmətlərinin həcmi 2,3 dəfə yüksəlmişdir. Artım əsasən qeyri-həyat sığorta xidmətləri hesabına baş verməkdədir. 2011-ci ildə sığorta bazarında qeyri-həyat sığorta xidmətlərinin xüsusi çəkisi 89% təşkil etmişdirsə, 2016-cı ildə bu göstərici 70% həddində olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında sığorta bazarının inkişaf dinamikası (mln. manat)

İllər	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cəmi:	213,0	342,5	405,7	429,2	442,9	485,7
Həyat sığortası	23,0	36,8	68,7	105,0	116,5	146,5
Qeyri-həyat sığortası	190,0	305,7	337,0	324,2	326,4	339,2

<http://www.fiu.az/aze/>

Sığorta bazarına son dövrlərdə təsir edən əsas amillərdən biri Mərkəzi Bank tərəfindən kommersiya banklarında avtomobil kreditləşməsi şərtlərinə yenidən baxılması ilə bağlı qərardır. Bu qərardan əvvəl banklar avtomobil kreditləşməsində ilkin ödəniş qismində avtomobilin dəyərinin 10-15% həcmində ilkin ödəniş tələb edirdilərsə, qərardan sonra ilkin ödəniş məbləği yeni avtomobillər üçün 50%, işlənmiş avtomobillər üçün isə ilindən asılı olaraq 70-80% həcmində müəyyən olunmuşdur. Belə vəziyyət isə, bank sektoru ilə bağlı sığorta bazarının da müəyyən mənada səngiməsi ilə özünü göstərməkdədir. Çünki, istehlak kreditləşməsinə və onun sığortasına əsas üstünlük verən banklar əksər halda müştərilərinin itirilməsi problemi ilə üzləşməkdədir. Təbii ki, qərar hüquqi və iqtisadi baxımdan əsaslı saylsa da, lakin ölkənin sığorta və bank sektorunun istehlak kreditləşməsinə üstünlük verməsi, bir növ əhalinin də belə kreditləşməyə meyilliyyətinə səbəb olması, nəticə etibarilə onların ciddi maliyyə itkilərinə gətirib çıxarmışdır.

Azərbaycanın sığorta bazarında beş şirkət əsas aparıcı qüvvə kimi çıxış edərək, bazarın yarından çoxuna nüfuz etməkdədir. Həmin şirkətlərin bazar siyasəti və fəaliyyəti də öz çevikliyi və məqsədliliyi ilə fərqlənir. Müvafiq şirkətlərin topladığı sığorta haqları ümumilikdə sığorta bazarının 61,3 %-ni təşkil edir. Ölkənin sığorta bazarı üzrə ümumi yığımların həcmi 356,2 milyon manat olduğu halda, bu şirkətlərin topladığı sığorta haqlarının həcmi 218,3 milyon manat səviyyəsindədir. Əvvəlki illərlə müqayisədə sığorpta bazarındakı ilk beşliyin ümumi bazar payının artması da diqqəti cəlb edir. “PAŞA Sığorta” bazarın lideri olub, bu şirkətin yığımları ötən illə müqayisədə 62 % artaraq 74,6 milyon manata çatmışdır. Həmçinin, şirkətin ödənişləri isə 47 % artaraq 28,4 milyon manat təşkil

etmişdir. “Paşa Həyat Sığorta” yığımının həcminə (55,9 milyon manat) görə ikinci yeri bölüşdürür və ödənişləri isə 14,4 milyon manat təşkil edir. Sığorta bazarında üçüncü yeri “AzərSığorta” tutmaqdadır və bu şirkətin yığımı 35,5 milyon manat, ödənişləri isə 11,7 milyon manat səviyyəsindədir. Yığımının həcminə görə müvafiq olaraq dörd və beşinci yerlərdə 27,5 milyon manat təşkil etməklə “Atəşgah sığorta”, 24,7 milyon manatla isə “Qala Həyat” sığorta şirkətləri sıralanmaqdadır (14). Sığorta bazarı özü-özlüyündə digər bazarların, əsasən də maliyyə-bank bazarının inkişafı ilə sıx əlaqədədir. Bu bazar həm də maliyyə sektoru, ayrı-ayrı vətəndaşların rifahı və şirkətlərin maliyyə sabitliyindən də asılıdır. Ölkənin sığorta sisteminin inkişafına təsir edən amilləri aşağıdakı kimi sistemləşdirmək daha məqsəduyğundur:

- ✚ Ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti;
- ✚ Sığorta sistemi ilə bağlı qanunvericilik bazasının formalaşma səviyyəsi;
- ✚ Dövlət tərəfindən sığorta bazarında xarici kapitalın iştirakına münasibət;
- ✚ Sığorta bazarının tənzimləmə mexanizminin təşkili və səviyyəsi;
- ✚ Sığorta bazarında dövlət inhisarçılığının mövcudluğu;
- ✚ Müstəqil sığorta şirkətlərinin kapital təminatında banklardan asılılıq səviyyəsi;
- ✚ Hüquqi və fiziki şəxslərin sığorta şirkətlərinə olan inamı.

Sığorta sisteminin inkişafına təsir edən amillərin ən əsaslarından biri bu sahədəki inhisarçılığın mövcudluğudur. Bazarda dövlət inhisarının qalması xidmətlərin çeşidinin, keyfiyyətin artımına, sağlam rəqabətə, yeni sığorta şirkətlərinin yaranmasına, müasir sığorta xidmətlərinin təqdim olunmasına maneələr törətməklə, həm də inhisarçı şirkətlərin məqsədli qiymət endirimləri vasitəsilə rəqiblərini sıxışdırmalarına səbəb olur. Nümunə olaraq göstərmək olar ki, bütün dövlət təşkilatlarında çalışanların icbari sığortası “AzərSığorta” Dövlət Şirkəti vasitəsilə həyata keçirilir. Həmçinin, sahənin inkişaf problemlərindən digəri isə, ictimaiyyətin, hüquqi və fiziki şəxslərin bu bazara olan loyallıq, inamsız münasibəti və ölkədə sığorta sistemi üzrə zəruri informasiya mühitinin kifayətgəz formalaşmamasıdır. Hazırda əhəlinin məlumatlılığı bazarın inkişafına ciddi təsir edir və bu bazarda müasir xidmətlərin təqdimi də ləngidir. Sığorta sisteminin iqtisadi və hüquqi baxımdan inkişafında mühüm rol oynayan müqavilə təqdimi də kifayət qədər öz inkişaf təminatı ilə fərqlənmir, bir növ bağlanan müqavilələr öz predmeti üzrə kifayətgəz genişliyi və dayanıqlılığı ilə nəzərə çarpmır. Məhz bu səbəblərdən ki, vətəndaşlar imzalanan müqavilənin şərtləri və icra mexanizmi haqqında çox vaxt lazımı informasiyaya malik olmur, əksər halda isə buna formal bir prosedur kimi yanaşırlar. Həmçinin, fiziki və hüquqi şəxslərin sığorta bazarı və xidmətləri haqqda məlumatlılığında yalnız onların bu təşəbbüslərinin az olması deyil, həm də sığorta şirkətlərinin məlumatlandırma kompaniyasının, reklam və marketinq fəaliyyətinin qeyri-peşəkar səviyyədə təşkil olunması da öz mühüm rolunu oynayır. Sığorta şirkətləri, firmaları reklam işləri ilə müqayisədə potensial müştərilərini məlumatlandırmaq fəaliyyətinə daha az önəm verir və buna daha az vəsait xərcləyirlər. Nəticə olaraq, ölkədə könüllü şəkildə hər hansı sığorta məhsulundan istifadə edən vətəndaşa nadir halda rast gəlmək olur. Sığorta təşkilatlarının könüllü məhsullar üzrə müştəri bazasını əsasən banklar və müəyyən qədər də xarici hüquqi və fiziki şəxslər təşkil edir.

Azərbaycannın sığorta bazarı Türkiyə, Rusiya, hətta Qazaxıstan kimi ölkələrlə müqayisədə zəif inkişafı ilə fərqlənir. Belə ki, bu vəziyyət həm sığorta mükafatlarının həcminə, həm də sığorta məhsullarının sayına görə müşahidə edilir. Həmin ölkələrdə sığorta xidmətlərinin, mükafatlarının ümumi həcmi Azərbaycandan 2-3 dəfə yüksək olması ilə fərqlənir. Həmçinin, inkişaf etmiş sığorta bazarlarında icbari pensiya, icbari tibbi və işəgötürənin mülki məsuliyyətinin icbari sığortalarını dövlətlə yanaşı, həyat sığortası sahəsində ixtisaslaşmış sığorta şirkətləri də həyata keçirirlər ki, bu da onların sığorta

bazarında paylarının yüksək olmasına yüksək şəkildə təsir etməkdədir. Hazırda isə Azərbaycanda icbari pensiya sığortası yalnız dövlət tərəfindən həyata keçirilir, lakin bu da müasir təcrübədə olan nümunə ilə müqayisədə öz yüksək səviyyəsi ilə diqqəti cəlb etmir.

Ölkənin sığorta bazarında həyat sığortası məhsulları satan sığortaçıların texniki imkanları bu növ sığortaları həyata keçirmək üçün kifayət etmir. Müasir təcrübədə həyat sığortası müqavilələrinin əsas xüsusiyyətlərindən biri də uzun müddəti əhatə etməsidir. Lakin, Azərbaycanın sığorta bazarında bağlanan həyat sığorta müqavilələrində bu öhdəliklər əsasən qısa müddətlidir. Buna əsas səbəb, əhəlinin hələ də uzun müddəti əhatə edən həyat sığorta məhsullarının fəlsəfəsi haqda yüksək informasiyaya malik olmamasıdır.

Milli sığorta bazarının inkişafına təsir edən digər amillərdən biri də yerli bazarda yığım funksiyası daşıyan investisiya alətlərinin strukturunda və keyfiyyətində olan çatışmazlıqdır. Əsasən sığorta təşkilatlarının fəaliyyətinin genişlənməsini yubadan problemlərdən ən mühümü də onların maliyyə qaynaqlarının kifayət qədər formalaşmamasıdır. Ölkədə sığorta tarifləri (avtomobil sığortası istisna olmaqla) inkişaf etmiş, hətta qonşu ölkələrlə müqayisədə aşağı səviyyəsi ilə fərqlənir. Sığorta bazarının formalaşmasında sığorta tariflərinin xüsusi rolu vardır və sığorta fəaliyyətinin nəticəsi bilavasitə tarif dərəcələrinin nə şəkildə düzgün və real qurulmasından asılıdır. Həyat sığortası üzrə sığorta haqlarının aşağı olması sığorta şirkətlərinin ziyanla işləməsinə öz mənfi təsirini göstərir. Bütün bu səbəblərdəndir ki, sığorta şirkətləri həyat sığortası ilə bağlı iri şirkətlərin müraciətlərini geri çevirir, müqavilələri pozurlar. Sığorta bazarında geniş yayılan tendensiyalardan biri də sığorta hadisəsinin qiymətləndirilməsi nəticəsində sığorta şirkətlərinin özləri tərəfindən sığorta ödənişinin çox vaxt aşağı göstərilməsidir. Belə ki, qanunvericiliyə əsasən sığorta şirkətlərinin bağladığı bir sığorta müqaviləsinin dəyəri onların nizamnamə kapitalının həcmi ilə əlaqədar məhdudlaşır.

Ölkədə baş vermiş devalvasiya və sığorta bazarının inkişaf problemləri

Azərbaycanda baş verən manatın devalvasiya prosesləri ilk növbədə bankların fəaliyyətinə və onların kreditləşmə əməliyyatlarına öz mənfi təsirini göstərmişdir. Belə vəziyyət əsasən də müəyyən istehlak kreditlərini xarici valyutada vermiş banklarda kreditlərin ödənişində ciddi problemlər yaratmış, kreditlərin qaytarılmasında gecikmələrə səbəb olmuş və nəticə etibarilə bankları kreditləşmə əməliyyatlarının əhatə dairəsini məhdudlaşdırmağa məcbur etmişdir. Kreditləşmənin azalmasına həm də ödənişqabiliyyəti yüksək olan müştərilərin sayının aşağı düşməsi də öz təsirini göstərmişdir. Bütün mövcud vəziyyət isə, banklarda satılan müxtəlif növ sığorta satışlarının da kəskin şəkildə aşağı düşməsinə gətirib çıxarmışdır. Xüsusilə də girov sığortası, istehlak, biznes və digər növ kredit götürən şəxslərin həyat sığortası bunlara nümunə ola bilər. Milli valyutanın devalvasiyası sığorta bazarında vəziyyəti çətinləşdirməklə, həm də bank və sığorta təşkilatları arasında işgüzar münasibətlərin zəifləməsinə də təsir etmişdir.

Sığorta xidmətinin səmərəli təşkili və beynəlxalq standartlar səviyyəsində inkişaf etməsi ölkə iqtisadiyyatının möhkəmlənməsi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Lakin, bu sahə üçün ən mühüm problemlərdən biri əhəlinin sığorta şirkətlərinə inamsızlığı məsələsi hələ ki, öz ciddiliyi ilə qalmaqdadır. Buna səbəb olan amilləri isə aşağıdakı kimi sistemləşdirmək daha məqsədəuyğun olar:

- Sığorta şirkətlərinin ödənişlərdən tam və ya qismən imtina etmələri;
- Bir çox hallarda həmin şirkətlərin öz məsuliyyətindən yayınması;
- Sığorta hadisəsi olan halları qeyri-sığorta hadisəsi kimi rəsmiləşdirməyə meyillik.

Mövcud vəziyyətin yaranma səbəbi isə bilavasitə vətəndaşların sığorta bazarı, onu tənzimləyən hüquqi-normativ aktlardan məlumatsızlığından irəli gəlir:

- İnsanlar sığorta müqaviləsinin necə tərtib edilməsindən;

- Müqavilədə olan zəruri müddəaların öz əksini tapmamasından və ya əksini tapmasından;
- Əksər hallarda isə hətta imzalanan sənədlərin mahiyyətindən belə xəbərlərinin olmamasından.

Əhali sığortanın nə demək olduğunu, onun hansı üstünlükləri yaratdığını bilmədikcə, bu sahənin inkişafını da gələcək üçün proqnozlaşdırmaq çətinləşir. Son dövrdə Azərbaycan Respublikasının Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti ləğv edilərək Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası yaradılmış və sığorta bazarına nəzarət funksiyası bu quruma verilmişdir. Ölkənin maliyyə bazarları içində məhz sığorta bazarı hələ ki, digərlərinə nisbətən daha sabit hesab olunmaqdadır. Lakin, bu bazarın ölkədə daha yüksək inkişaf potensialları mövcuddur. Belə ki, vətəndaşları ciddi şəkildə maraqlandıracaq tibbi sığorta xidməti hələ ki, formalaşmamışdır. Ölkədə icbari tibbi sığorta ilə bağlı əsas problem bir neçə ciddi məsələnin həllinə nail olmaqla bağlıdır. Əsasən də, hazırda icbari tibbi sığorta proqramları məlum deyildir, təminatda daxil olacaq xəstəliklər aydınlaşmamışdır, burada mühüm amillər olan istisnalar, sığorta haqları və məbləğləri, sığorta haqlarının ödəniş forma və mexanizmləri müəyyən edilməmişdir.

Nəticə

Sığorta bazarının inkişafı üçün mövcud olan potensiallardan səmərəli istifadə etmək, sığorta yığımlarını artırmaq və sığorta sektorunu Azərbaycanda sistemli və dayanıqlı şəkildə inkişaf etdirmək öz vacibliyi ilə gündəmədir. Bu baxımdan əvvələn “Sığorta fəaliyyəti haqqında” qanunvericiliyə uyğun olaraq, sığorta bazarına nəzarət edən mövcud tənzimləyici qurum Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası sığorta bazarının inkişaf perspektivlərini daha təkmil əsaslarda müəyyənləşdirməlidir. Ölkədə icbari sığorta növlərinin satışı üzrə daha praktiki və səmərəli, şəffaf nəzarət mexanizmlərinin tətbiqi öz əhəmiyyətliliyi ilə çıxış edir. Əhalinin sığorta xidmətləri və onların əhəmiyyətliliyi ilə bağlı geniş tərkibli maarifləndirilmə tədbirləri həyata keçirilməli, bu bazara olan inam bərpa olunmalıdır. Sığorta bazarının əsas iştirakçılarından hesab edilən “həyat və qeyri-həyat sığorta” şirkətlərinin bu bazarın inkişafında maraqlı qüvvəyə çevrilməsi təmin edilməli, onların fəaliyyətinin fəallaşması üçün zəruri olan bazar alət və tənzimlənmə mexanizmləri tətbiq olunmalıdır.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2012.
2. “Sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1999.
3. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası Maliyyə Monitorinqi Xidməti. Fəaliyyət hesbatları, 2010 - 2015. www.fiu.az
4. Ю. Б. Фогельсон. Страхование право Теоретические основы и практика применения. НОРМА ИНФРА-М Москва, 2012.
5. А.А. Тургаева. Инвестиционный потенциал страховых компаний и оценка их конкурентоспособности. Финансы и кредит . 2017 . №2 . с. 29-49
6. Шаталова, Т.Н. Зарубежное страхование. Оренбург : ГОУ ОГУ, 2006.
7. Е.М. Тимофеева. Особенности маркетинга страховых продуктов. Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса . 2013 . №3 с. 226-229.
8. <http://www.vestifinance.ru/articles/46771>

9. Рейтинг стран мира по уровню процветания.
10. <http://gtmarket.ru/ratings/legatum-prosperity-index/info>
11. http://wiki-org.ru/wiki/Международные_страховые_организации
12. <https://forinsurer.com/news/16/07/18/34055>
13. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_\(ППС\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_(ППС))
14. <https://fins.az/sigorta/906540/.statistika.html>

Яшар Мамедов

Рашад Сафар оглу Сафаров

Современный уровень развития страхового рынка в Азербайджане и ее проблемы

Резюме

В статье исследуются особенности организации системы страны и тенденции развития международной страховании. Оценивается развитие страхового рынка в Азербайджане и факторы влияющих на нее, ведется расследование и ряд сравнений по нынешним рынком. Выдвигаются предложения по основным направлениям развития национального страхового рынка.

Ключевые слова: национальная экономика, страховой рынок, и рынок, финансово-банковский сектор, рыночные инструменты

Yashar Mammadov

Rashad Safar Safarov

The modern level of development insurance market in Azerbaijan and its problems

Abstract

In article features and international study of development trends insurance system of the country. Factors that affect development of insurance market in Azerbaijan and it is estimated, some compared the current market and is under investigation. Put forward proposals on the main directions for the development of the national insurance market.

Key words: national economy, banking sector, insurance market, market instruments

Elmi redaktor: i.f.d., dos. R.Abdullayeva

Daxil olub: 08.09. 2016.

Çapa qəbul olunub: 16.09.2016.